
ÖTÜKEN

DOSTLARA ARMAĞAN

Tuhfetü'l-İhvân

Hazırlayan

Dr. Ahmet KAYASANDIK

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1428
KÜLTÜR SERİSİ: 833

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-605-155-832-5

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: İMAK OFSET BASIM YAYIN SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2020

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Dr. Ahmet KAYASANDIK; 1964'te Bünyan (Kayseri)'da doğdu. Ortaöğretimini Kayseri'de tamamladı. Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi programını 1986'da bitirdikten sonra çeşitli ortaöğretim kurumlarında edebiyat öğretmenliği yaptı. 1993-1996 yılları arasında Aşgabat Türkiye Türkçesi Eğitim Öğretim Merkezinde kurucu müdürlük ve öğretmenlik görevinde bulundu. Yüksek lisansını *Türkmen Türkçesinde Cümle Yapısı* adlı teziyle Erciyes Üniversitesinde tamamladı. Doktorasını *Âdâb-ı Makâl (Metin-Dil Özellikleri-Dizin)* adlı teziyle 2009 yılında Selçuk Üniversitesinde bitirdi. 1998-2014 yılları arasında Selçuk Üniversitesinde Türk Dili okutmanlığı yaptı. 12 Şubat 2014'ten beri Abdullah Gül Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

Evli ve iki çocuk babasıdır.

Kitapları:

Üniversiteler İçin Uygulamalı Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri (Orya.)
Konuşma Adabı - Âdâb-ı Makâl (Metin-Dil Özellikleri-Dizin)
Türk Dili-Dil ve Anlatım (Orya.)
Yazılı ve Sözlü Anlatım (Orya.)
Tuhfetü'l-İhvân 1 (Dil Özellikleri-Metin-Tıpkıbasım Örnekleri)
Tuhfetü'l-İhvân 2 (Dizinler)
Efkâr Meclisi (Seçki)

İÇİNDEKİLER

SÖZBAŞI 11
GİRİŞ 17
Tuhfe Geleneği 17
Dostlara Armağan Adındaki Diğer Eserler 18
Eserin Özellikleri 18
Eserin Konusu ve Bölümleri 20
Eserin Dili ve Üslubu 21
Eserin Yazarı ve Yazılış Tarihi 22

DOSTLARA ARMAĞAN (TUHFETÜ'L-İHVAN) 25

BİRİNCİ BÖLÜM
ARŞIN ÖZELLİKLERİ VE ONUN BÜYÜKLÜĞÜ
Münasip bir hikâye 35
Hikâye 35
Nükte 37
Takrip 38
Arşı yüklenen meleklerin özellikleri 40
Levhin ve kalemin özellikleri 45
İsrafil'in özellikleri 45
Cebrail (a.s.)'in özellikleri 47
Azrail'in özellikleri 47

İKİNCİ BÖLÜM
GÖKLER VE CENNETLER
Takrip ve nasihat 51
Beytü'l-mamûr'un özellikleri 60
Kevser'in özellikleri 62
Takrip 70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
CEHENNEM, ÖKÜZ, BALIK, CEHENNEMİN AZAPLARI VE YERLER

Münasip bir hikâye 84
Nasihat 84
Garip bir hikâye 85
Nasihat 92
Latif bir hikâye ve büyük bir müjde 95
İşitilmemiş bir latife 101
Takrip 101
Latife 102
Takrip 103
Takrip 104
Yeryüzünün özelliği 104

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ALLAH TEÂLÂ HAZRETİNİN BİRLİĞİ, İMAN, İSLAM VE İHSAN

Hikâye 118
Hikâye 118
Hikâye 119
Hikâye 119
Hikâye 120
Hikâye 120
Şaşılacak bir hikâye 138
İşitilmemiş bir latife 139
Nükte 141
Hikâye 143
Hikâye 143
Uygun bir takrip 144
Nükte 145
Hikâye 146
Takrip 146
Takrip 147
Latife 147
Takrip 147
Hikâye 148
Nükte 148
Takrip 149
Nükte 149
Takrip 150

BEŞİNCİ BÖLÜM
TÖVBE, İNABET, ZÜHT VE TAKVA

Hikâye 155
Hikâye 158
Hikâye 161
Hikâye 162
Hikâye 162
Nasihat 165
Hikâye 165
Hikâye 166
Hikâye 171
Hikâye 173
Hikâye 174
Züht 174
Takva 178
Hikâye 181
Hikâye 182

ALTINCI BÖLÜM
ABDESTİN, NAMAZIN VE TESBİHLERİN SEVABI

Namazın sevabı 188
Hikâye 196
Takrip 197
Mevize ve nasihat 200
Hikâye 201
Hikâye 206
Hikâye 209
Tespihlerin sevabı 209
Hikâye 210
Hikâye 211
Hikâye 212

YEDİNCİ BÖLÜM
ALLAH'TAN KORKMAK, ÖLÜMÜ ANMAK, ÖLÜM İÇİN HAZIRLANMA

Nükte 218
Hikâye 220
Hikâye 221
Nasihat 221
Ölüm 222
Nasihat 224

İşitilmedik bir hikâye 225
Nükte 225
Hikâye 227
İşitilmedik bir hikâye 228
Azrail'in (a.s.) özellikleri 232
Nükte 238
Son nükte 238

SEKİZİNCİ BÖLÜM
KIYAMETİN AHVALİ,
HAŞİR VE NEŞİR, TERAZİ, SIRAT, HESAP, KİTAP

Hesap 251
Mizan 252
Sırat 254

KİŞİ VE ESER ADLARI 259
KAYNAKLAR 263

SÖZBAŞI

Türkler, uzun tarihî geçmişleri boyunca farklı coğrafyaları yurt edinmeleri ve çok sayıda milletle etkileşime girmelerinin doğal bir sonucu olarak değişik medeniyetlerden az veya çok etkilenmişlerdir. Özellikle İslamiyet'in yeni bir din olarak kabulünden sonra bu din, mimariden ticarete, sanattan edebiyata varıncaya kadar neredeyse hayatın tüm alanlarında birtakım değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Her şeyden önce bu dinin gereklerini halka anlatma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu sebeple çok sayıda tercüme eser yanında telif eserler de yazılmıştır. Dinin nasihat olduğunu vurgulayan ayet ve hadislerin bulunması da Kur'an-ı Kerim, hadis, tefsir, siyer, fıkıh ve ahlakla ilgili konuların araştırılmasını ve yazılmasını sağlamıştır.

Dinî ve ahlaki konular daha ziyade ayetlere ve hadislere dayandırılarak anlatılmıştır. Bu konuların ayet ve hadisler yanında kıssalarla, rivayetlerle, kısa hikâyelerle, nasihatlerle ve nüktelerle örneklenerek anlatıldığı eserlere daha çok rağbet edildiğinden bu nitelikte çok sayıda eser tercüme veya telif yoluyla kültür varlığımıza kazandırılmıştır. Bu nitelikteki eserlerden biri de dil özelliklerini incelediğimiz ve dizinlerini hazırladığımız *Tuhfetü'l-İhvân* (Dostlara Armağan) adlı eserdir.

Türkoloji için bunun gibi eserlerin gün ışığına çıkarılarak dil özelliklerinin tespiti ne kadar yararlı ve gerekliyse, günümüz Türkçesine aktarılarak insanların bunların içeriklerini anlamasını kolaylaştırmak da bir o kadar önemli ve gereklidir. Millî kültürümüz için her biri benzersiz bir servet değerinde olan bu nitelikteki eserleri okuyucuların istifadesine kazandırmanın gerekli ve önemli olduğuna inandığımız için bu eseri günümüz Türkçesine de aktarmayı uygun bulduk. Alanla ilgilenen araştırmacılar dışında diğer okuyucular da içeriğinden yararlansın istedik.

Tuhfe (hediye/armağan) geleneğinin doğal bir sonucu olarak adında tuhfe kelimesi bulunan binlerce eser vardır. Tuhfetü'l-İhvân tamlaması çok sayıda eserin adında geçtiği gibi sadece bu adı taşıyan eserlerin sayısı da az değildir.

Bizim daha önce dil özelliklerini tespit ettiğimiz ve dizinlerini hazırladığımız eser, Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz B 1080 yer numarasıyla kayıtlıdır. On beşer satırlık 215 varak (430 sayfa) hacmindedir. Başında sonunda eksik bulunmayan, adı eserin içinde beş yerde geçen ve hicrî 860 yılının Şaban ayının ortasında cuma günü iki namaz arasında tamamlandığı ifade edilen eserde ne yazık ki ne yazarın ne müstensihin adı bulunmaktadır.

Tuhfetü'l-İhvân, *Dostlara Armağan* adıyla günümüz Türkçesine aktarılırken mümkün olduğu kadar yazarının dili ve üslubu korunmaya çalışıldı. Aynı bahiste farklı fiil kiplerinin kullanılması uygun olmayacağı için ve kolay anlaşılabilsin diye bazı küçük tasarruflarda bulunuldu. Bölüm ve konu başlığı niteliğindeki ifadelerle nasihat, hikâye, nükte gibi kısımlar alt başlıklar şeklinde düzenlendi ve *içindekiler*de gösterildi.

Metin, noktalama işaretleri de kullanılarak paragraflar hâlinde yeniden düzenlendi. Özgün metinde özellikle "ve" bağlacıyla birbirine bağlanarak uzatılan cümleler, daha kolay anlaşılabilsin diye kısa cümleler şeklinde verildi.

Sure adları ve ayet numaraları dipnotta gösterildi. Yazarı tarafından verilen ayet meallerinde ve tefsirlerinde tasarrufta bulunulmadı. Ancak meali verilmeyen ayetlerin, hadislerin ve Arapça, Farsça ibarelerin anlamları köşeli parantez içinde verildi. Eserde bazı ayetlerin başı veya sonu alınmamıştır. Böyle yerlerde sadece alınan kısmın meali verildiği için imla da buna göre oldu. Yazarın meal yanında yorum da yaptığı az sayıdaki ayetin meali de yine köşeli parantez içinde verildi. Böylelikle yazarın ilmi ve üslubu da görünsün istendi. Mealler, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan eserden alındı. Birkaç yerde "Hak Teâlâ buyurdu." tarzında yazılan ibare Kur'an'da tespit edilemedi.

Eserdeki manzum kısımlar korundu. Bunların günümüz Türkçesiyle anlamları köşeli parantez içinde eğik yazıyla verildi. Farsça bazı manzum kısımların Türkçesi yazar tarafından manzum olarak ifade edildiği için bunların Türkçesi tekrar yazılmadı.

Dinî ifadeler olarak sık duyulan hatta bizzat söylenen ibarelerin Türkçe karşılıklarının verilmesine de özen gösterildi. Özgün metinde biri dışında kısaltmayla yazılmayan tazim ifadeleri parantez içinde kısaltmayla gösterildi. Bunların açılımı ve anlamları da *kısaltmalar*da verildi. Sık kullanılanlar dışındakilerin anlamı parantez içinde verildi. Karşılığı birkaç kelimeyle verilemeyecek bazı ifadelerle genç okuyucuların anlamını bilemeyeceği düşünülen kelimelerin anlamı dipnotta verildi. Tevhit ve şahadet kelimeleriyle tespihlerin anlamı bunların ilk geçtiği yerde köşeli parantezle gösterildi.

Daha önceki çalışmamızdan kısaltılarak alınan *giriş* bölümünde tuhfe geleneğinden, bu isimdeki diğer eserlerden, eserin özelliklerinden bahsedildi. Eserin konusu ve bölümleri, dili ve üslubu, yazarı ve yazılış tarihi hakkında kısa bilgiler verildi.

"Dostlara Armağan" başlığıyla eserin günümüz Türkçesine aktarılan metni verildikten sonra eserde geçen kişi ve eser adları listelendi. Metindeki yetersiz karine sebebiyle kim olduğu tespit edilemeyen birkaç kişiyle bir iki esere bu listede yer verilemedi. Son olarak özellikle eseri günümüz Türkçesine aktarırken yararlanılan *kaynaklar* sıralandı. Daha ayrıntılı bilgiler için kaynaklarda künyesini verdiğimiz iki ciltlik çalışmamıza bakılabilir.

Eserin yazarı kitabın sonunda bunu okuyan, dinleyen ve çoğaltan kimselerden bir ricada bulunarak ibadet veya anlam hususunda eksiklik, yanlışlık varsa engin lütuflarıyla düzeltmelerini ister ve onların da sevap kazanması temennisinde bulunur. Biz de benzer bir taleple varsa eksikliklerin ve yanlışlıkların bildirilmesini rica ederiz.

Eserdeki Arapça, Farsça ibareler için yardımlarını esirgemeyen arkadaşlara teşekkür ediyorum.

Daha fazla kişinin yararlanması düşüncesiyle hazırladığım bu çalışmayı, özellikle eşime ve çocuklarım Alp Eren'le Emre'ye armağan ediyorum. Bu çalışma; müellifinin "kitabı düşünerek, anlayarak okuyanlar beğensin, onların gönülleri kıvansın, gözleri yaşarsın, yürekleri coşsun, dünyadan yüz çevirip ahirete rağbet, Allah'a yönelme ve ibadet etme isteği artsın" temennisine vesile olursa harcanan emeğe değecektir.

Dr. Ahmet KAYASANDIK

KISALTMALAR

a.s. aleyhi's-selam (Selam onun üzerine olsun.)

a.s.m. aleyhi's-salavatü ve's-selam (Salat ve selam onun üzerine olsun.)

bk. bakınız

c.c. celle celalühü (Onun şanı yücedir.)

e.a. eser adı

Hz. hazreti

r.a. radıyallahu anhu/anha (Allah, ondan razı olsun.)

s.a.s. salavatullahi aleyhi ve sellem (Salat ve selam onun üzerine olsun.)

s.a.v. sallahu aleyhi ve sellem (Allah'ın selamı onun üzerine olsun.)

GİRİŞ

İslamiyet'in din olarak kabulünden sonra bu dinin esaslarını ve inceliklerini Türklere anlatmak amacıyla çok sayıda eser yazılmış, tercümeler yapılmıştır. Kelam, kıraat, fıkıh, tefsir, hadis, siyer, tasavvuf, mezhepler, İslam tarihi, ahlak vb. gibi konular ayrı ayrı eserlerde işlenmiştir. Bazen de aynı eser farklı yazarlar tarafından tercüme edilmiş veya şerh edilmiştir. Bu yüzden (farklı nüshalar bir kenara bırakılırsa) aynı veya benzer adlarda başka yazarlar tarafından kaleme alınmış eserlere de rastlanabilmektedir. Adı itibariyle *Dostlara Armağan* (Tuhfetü'l-İhvân) da bu nitelikteki eserlerden biridir.

Tuhfe Geleneği

Sözlük anlamı itibariyle *tuhfe* sözü "hediye" (Kanar, 2003: 496), ["Hediye, peşkeş, armağan. Yeni peyda olmuş turfanda şey, nadide mal" (Parlatır, 2006: 1732), "1. hediye, armağan. 2. Yeni çıkma, hoşa gider, güzel şey" (Devellioğlu, 1982: 1112), "1. Armağan; hediye. 2. Hediyelik hoş ve güzel şey" (Çağbayır, 2007: 4904)] anlamına gelmektedir.

Tamlamadaki *ihvan* sözüne ise sözlüklerde "dostlar" [(Kanar, 2003: 113), "1. Sâdık, samîmî, candan dostlar. 2. Bir tarîkat arkadaşları" (Devellioğlu, 1982, 505), "1. Kardeşler. 2. Samimi dostlar; arkadaşlar; ahbaplar. 3. Bir okul veya tarikatın mensupları." (Çağbayır, 2007, 2118), "1. Samimi arkadaşlar, kardeşler, candan dostlar 2. *tas*. Aynı tarikatten olan arkadaşlar, yoldaşlar (Parlatır, 2006, 712), "Aynı şeyhe bağlı olan müridleri, aynı tarikat kolunun mensuplarını ifade eden terim" (İslam Ansiklopedisi, 2000: 580), "1. Yakın dostlar, arkadaşlar. 2. Aynı okul veya tarikattan olan kimseler" (Türkçe Sözlük, 1998: 1057)] şeklinde karşılık vermektedir.

Bu anlamlara göre *Tuhfetü'l-İhvân* tamlaması *kardeşlerin hediyesi* şeklinde Türkçeye çevrilir. Ancak eserin muhtevası ve yazılış amacı

göz önünde bulundurulduğunda bu tamlamayı günümüz Türkçesine *dostlara armağan* şeklinde çevirmek de mümkündür ve bu daha uygun bir karşılık olur.

Her ne kadar tuhfe kelimesi hediye, armağan anlamına gelse de aslında bu kelime telif eser yazmanın bir türü olarak kültürümüzde yer almaktadır. Çoğunlukla iman, itikat, ahlak, öğüt gibi dinî konularda yazılmakla beraber farklı konuların işlendiği tuhfeler de vardır. Mensur tuhfeler yanında manzum olanlar da bulunur.

İlk dönemlerden beri İslam alimleri tarafından da kullanılan bu türdeki eserler esasen tek bir konuda bir plan dâhilinde yazılmaktan uzaktır. Aynı eserin içinde ayetler, hadisler, kıssalar, fetvalar, ilmihal bilgileri, sorular ve bunlara verilecek cevaplar, nükteler, nakiller, beyitler, manzumeler vb. yer alabilmektedir. Serbest bir üslubun hâkim olduğu bu eserlerin telifi, çoğu zaman bir vesileye de bağlı olabilmektedir. Mesela yazara ikramda bulunan, ona hürmet eden kimse, yazardan kendisi için hediye bir yadigar olmak üzere bir eser yazması ricasında bulunabilmektedir. Bir başka vesile de kişinin, muhatap olduğu sorulara cevap olabilecek hususların yazılmasını talep etmesidir.

Dostlara Armağan Adındaki Diğer Eserler

Serbest bir tarzda ve değişik konularda yazılması sebebiyle Osmanlı devrinde de çok sayıda tuhfe kaleme alınmıştır. *Tuhfetü'l-İhvân* (Dostlara Armağan) sözü âdeta şiir, hikâye gibi genel bir ifade olduğu için aynı ismi taşıyan veya adında bu terkibin bulunduğu eser sayısı çok fazladır. Bunların çoğu mensur olmakla beraber içlerinde manzum olanları da vardır.

İncelememize konu olan ve adı beş yerde "Tuhfetü'l-İhvan" (Dostlara Armağan) şeklinde geçen eser; konusu, dili, hacmi (215 varak, 15 satır) ve yazılış tarihi itibariyle bu adı taşıyan eserlerden biri değildir. Geniş bilgi için önceki çalışmamıza bakılabilir.

Eserin Özellikleri

Bu eser, Millî Kütüphanenin Millî Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda bulunmaktadır. Eserin yer numarası 06 Mil Yz B 1080'dir. DVD numarası ise 1085'tir. Eserde Millî Kütüphanenin mührü vardır. İç kapağın sol üst köşesindeki "Sat: ../../200.." tarih kaşesine

"13/07/2004" tarihi girilerek "Dilmen Kitabevi"nden satın alındığı kaydı, kurşun kalemle yazılmıştır. Sol alt köşe ise "Aks.No:200.../2" kaşesi "Aks.No:2004/2 – 68" şeklinde kurşun kalemle doldurulmuş, bunun sağına eserin arşiv numarası "Yz. B. 1080" olarak yine kurşun kalemle yazılmış ve sayfanın alt ortasına gelecek şekilde "Millî Kütüphane"nin mührü basılmıştır. Arka kapağın iç sayfasına da kurşun kalemle "250.000.000 TL" kaydı düşülmüştür ki bu, eserin satın alındığı tarihte ödenen miktar olmalıdır. Varak numaraları sol üst köşeye kurşun kalemle büyük ihtimalle kütüphane memuru tarafından yazılmıştır. Nüshada başka herhangi bir kayıt yoktur.

Eserin cildi yeşil pandizot bez kaplıdır. Cildi ve bazı varakları sonradan tamir edilmiştir. Yırtılan 31. varak tamir edilirken bazı harflerin üstü kâğıt bantla kapanmış, köşesi yırtılan 130. varağın birkaç kelimesi eksiktir. Yer yer nem lekeleriyle, mürekkebi dağılmış kısımlar bulunmaktadır. Özellikle kırmızı mürekkeple yazılan yerlerde dağılma daha fazladır.

Saykallı âbadi kâğıda harekeli nesihle yazılan eser 215 varak hacmindedir. Sayfa genişliği 271x185 mm, yazı alanının genişliği ise 200x110 mm'dir. Eserin ilk sayfasının 14, son sayfasının 12 satır olduğu dikkate alınmazsa her sayfası muntazam bir şekilde 15 satır olarak tertip edilmiştir.

Eser tamamlandıktan sonra manzum bir dua eklenmiştir.

Eserde iki farklı renkte mürekkep kullanılmıştır. Kırmızı mürekkebin planlı ve tutarlı bir şekilde kullanılmadığı dikkati çekmektedir. Kırmızı mürekkep; eserdeki ayetleri hadisleri ve bazı tespihleri yazmada, kişi ve eser adlarını yazmada, bab adlarını yazmada ve beyit, şiir, rubai, nazım, nükte, hikâye, latife, takrip, nasihat, rivayet, evvelki, ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci, altıncı, yedinci, sekizinci, peygamber, Teala hazreti, sual, cevap, imdi, ve dahi, ve biri, ve bazıları, çünkü, haberde gelmiştir ki, mesela, diye, ama, onun gibi kelimelerini yazmada, bazı harfleri belirtmede ve bazı mısra aralarında büyükçe bir nokta şeklinde işaret koymada kullanılmıştır. Kırmızı mürekkeple yazılmak istenenlerden sonra kalem değiştirmenin unutulduğu yerlerdekiler de kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Her varağın *b* yüzünün sol alt köşesinde izleyen varağın ilk kelimesi yazılmıştır. Metnin istinsah edildiği nüshada önceki sayfanın son kelimesi, sonraki sayfanın başında tekrar yazılarak sonraki say-

fa belirtilmiş olmalı ki bizim nüshamızda bunların bir kısmı sayfa içine denk geldiği için mükerrer yazımlar ortaya çıkmıştır.

Nesih yazısıyla kaleme alınan eser harekelidir ancak harekelenmesi unutulan, eksik veya yanlış harekelenen kelimeler de vardır. 120. varaktan itibaren yazının biçimi biraz değişir gibi olmuş, hece bölme, eksik nokta koyma gibi özensizlikler artmıştır. Yanlış yazılan kelimelerin üstü çizilmiş veya düzeltmeler yapılmıştır. Nüshayı okuyan biri tarafından farklı bir kalemle eksik yazılan birkaç kelime tamamlanarak tashih edilmiştir.

Nüshayı sahiplenen biri veya birileri tarafından kırmızı tükenmez kalemle sayfa kenarlarına ve üstlerine özensiz tarihler ve rakamlar yazılmış, bazı varaklarda siyah mürekkeple bazılarında kırmızı kalemle sayfalar rastgele çizilmiş, sanki bir çocuk tarafından karalanmıştır.

Eserin Konusu ve Bölümleri

Eserin yazarı, yazma sebebi kısmında (4a-6b) bu kitabı niçin yazdığı, eserin konusu ve adı hakkında bilgi verir: Özetle, bir gün bir mümin kardeşi ve din yolunda yoldaşlarından biri, yazardan Müslüman kardeşleri ve kendisi gibi günahkâr kullar için bir kitap yazması ricasında bulunur. Bu kitabı her zaman okuyarak yazarına da dua edeceğini söyler. Bu kitapta da Allah'ın (c.c.) büyüklüğü, şaşılacak hikmetleri, kudretleri, ahiret konusu, cennet ve cehennemin özellikleri, öğütler, hikmetli hikâyeler, din ve şeriatla ilgili konular bulunmasını ister. Bunları her zaman okuyup mütalaa ederek günah denizine batmış ve günahların kiriyle paslanmış gönlünü cilalayıp parlatmak istediğini söyler. Yazar da bu benzetmeyi uygun bularak tertemiz bir aynaya benzeyen gönlü kötülüklerin, günahların kirlettiğini, bunu tekrar nasıl parlatmak gerektiğini yazmanın münasip olacağını düşünür. Bunun için tefsirlerden bazı bahisleri, evliya menkıbelerini, bunların kerametini ve yaşayışlarını bir kitapta toplamaya karar verir. Allah'ın (c.c.) kudretinden, şaşılacak hikmetinden çok az da olsa bunları bilmek isteyenlere, dostlara, sadık âşıklara onları şevklendirmesi, onlara zevk vermesi için anlatır, onun yardımına sığınarak peygamberlerden, evliyadan ve şeyhlerden nakiller yaparak bu kitabı oluşturur. Her ne kadar duyulmadık söz yok ise de Allah'ın (c.c.) ilim denizinden bir kuşun burnuyla

birkaç damla alması gibi alıp bir yere topladığını ve adını Dostlara Armağan (Tuhfetü'l-İhvân) koyduğunu beyan eder. Eserin adı da beş yerde geçmektedir.

Bu eserde çeşitli ibadet ve taatten, garip ve şaşılacak hususlardan, arştan, kürsten, levhten, kalemden, göklerden, yerlerden, cennetten, cehennemden kıyamet hâllerinden, sırattan ve mizandan kendi okuduğu kitaplarda gördüğü gibi yazar. Bu kitabı okuyanlardan, yazanlardan aşkla ve şevkle dinleyenlerden kendisi için dua etmeleri ümidinde olduğunu da ilave eder.

Bu kitabı da sekiz cennet gibi sekiz bölüm hâlinde tertip ettiğini belirtir. Eserin birinci bölümünde arş, kürsi, levh ve kalem, büyük ve Allah'a (c.c.) yakın meleklerin sıfatını anlatır. İkinci bölümde göklerden ve cennetlerden bahseder, bunların sıfatlarını sayar. Üçüncü bölümde cehennemden, cehennemin çeşitli azaplarından bahseder. Ayrıca yerlerden, yer altındaki öküzden ve balıktan bahseder. Dördüncü bölüm, Allah'ın (c.c.) birliği, iman ve İslam hakkındadır. Beşinci bölümde tövbe, züht ve takva konularını işler. Altıncı bölüm abdest, namaz ve tespihlerin sevabı hakkındadır. Yedinci bölümde Allah'tan (c.c.) korkma, ölümü anma ve ölüm için hazırlık yapma hususları işlenir. Sekizinci ve son bölümde ise kıyametin ahvalinden, haşir ve neşirden, teraziden, sırattan, amellerin hesabından ve kulların kitabının ne şekilde verileceğinden bahseder.

Kıssa, hikâye, rivayet, nükte gibi başlıklarda anlatılanlar bu nitelikteki diğer eserlerle hem muhteva hem üslup yönüyle de benzerlikler göstermektedir.

Eserin Dili ve Üslubu

Eserdeki giriş kısmı, dua ifadeleri, Arapça ve Farsça terkipler bir kenara bırakılırsa yazıldığı döneme göre eserin dilinin nispeten sade olduğu söylenebilir. Sanat endişesi taşımadan öğretici bir nitelikte halktan kimseler de anlayabilsinler diye eser, sade bir dille ve yalın bir üslupla yazılmaya çalışılmıştır. Fakat yazarının kendi ifadesinden de anlaşılacağı üzere eseri Türkçe yazdığı için okuyanlardan kendisini mazur görmelerini istemektedir: "Görüş sahipleri, okuyanlar, işitenler ve bu kitabı çoğaltanlar Türkçe olduğu için mazur görsünler." "Türkçe olduğu için azizler özrümü kabul etsinler."

Alıntı yapılan ayetlerden ve hadislerden sonra "yani" diyerek bunların Türkçe meallerini veya anlamlarını vermesinden ve bazı Farsça manzum ifadeleri yine manzum olarak Türkçe yazmasından yazarın Türkçe yanında Arapçayı ve Farsçayı çok iyi bildiği değerlendirmesi yapılabilir. Ancak yukarıdaki özür beyanından sanki eseri Arapça yazsa daha iyi yazacakmış gibi bir izlenim uyandırdığı sonucu da çıkarılabilir. Türkçe yanında Arapça ve Farsçayı iyi bildiği için ister istemez bu dillerden çok sayıda kelime ve tamlama da eserde bulunmaktadır. Ayrıca eser konusu itibariyle dinî olduğu için çok sayıda terim de içermektedir. Yazar her ne kadar eseri Türkçe yazdığı için kendisinin mazur görülmesini istese de cennet, cehennem gibi kelimelerin yerine bunların Türkçelerini tercih etmiştir. Metinde cennet kelimesi 16 kez, uçmak kelimesi 183 kez; cehennem kelimesi 46 kez, tamu kelimesi 184 kez kullanılmıştır.

Eserde aynı kelimenin farklı imlalarla yazılmasının yazardan mı müstensihten mi kaynaklandığını tespit etmek çok güçtür. Hangisinden olursa olsun eserde ne yazık ki tutarlı bir imla yoktur.

Rivayet, hikâye, nükte, kıssa, soru cevap gibi bölümlerde ve tasvir yapılan yerlerde anlatımın daha canlı ve yalın olduğu görülmektedir. Eserde işlenen konuların ayet, hadis, nükte, hikâye veya rivayetlerle pekiştirilmesi, benzer konuların ele alındığı kitaplarda da rastlanan bir üslup özelliğidir. Bir meseleye dair farklı kaynaklardan nakiller yapılması, konuyu pekiştirmek için soru ifadelerinin kullanılması, konuya dair şu soru sorulursa buna şöyle cevap verin şeklinde bir yol izlenmesi diğer üslup özelliklerindendir..

Eserin Yazarı ve Yazılış Tarihi

Yukarıda künyesi verilen *Dostlara Armağan (Tuhfetü'l-İhvân)* adlı yazma eserin başı sonu tam olduğu hâlde eserde yazar veya müstensih adı bulunmamaktadır. Millî Kütüphane kataloğunda ve Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığının yazmalar.gov.tr adresindeki katalogda bu eserin künyesine ait bilgiler birebir aynı iken yazmalar.gov.tr adresindeki katalogda yazar adı karşısında "Kâdî Asker Şerîf Mehmed Mollâ Efendî (öl. 1308/1890)" yazmaktadır. Bu sayfadaki eser görüntüleri de karşılaştırılınca yazmanın aynı eser olduğu kesin bir şekilde anlaşılmaktadır. Ayrıca eserin 860 tarihinde tamamlandığı ve adı geçen kişinin ölüm tarihinin 1308 olduğu göz

önünde bulundurulursa eseri bu kişinin yazmış olması imkânsızdır. Bu isimde çok fazla eser olduğu için yazar adının sehven yazılmış olması ihtimali fazladır.

Yazarın ayet ve hadislerin anlamını verebilecek kadar bu konulara hâkim olduğu kolaylıkla anlaşılmaktadır. Eserde çok sayıda peygamberden, veliden, sahabiden, raviden nakiller yapılması yanında Acâyibü'l-Masnu'at, Bosıtanü'l-Arifin, Hebsami, Kenzü'l-Vaizin, Kimya-yı Saadet, Kitab-ı Erbain, Nisaburî, Tefsir-i Kebir gibi eserlerden de alıntıların bulunması yazarın ilmî yönünü göstermesi bakımından dikkate değerdir. Burada geçen eser adlarından birkaçının bilinen kaynaklarda yer almaması da ayrı bir husustur.

Kaynaklarda ve kataloglarda aynı adı taşıyan başka eserlere rastlanılmakla birlikte çalıştığımız bu eserin başka bir nüshası (şimdilik) bulunmamaktadır. Yazarını tespit amacıyla bu eser, bilinen eski ve yeni kaynaklarda taranmış ancak eserin yazarı olabilecek bir isme rastlanmamıştır.

Temmet kaydında yazıldığına göre eser hicrî 860 (M 1456) yılı Şaban ayının ortasında cuma günü iki namaz arasında tamamlanmıştır.

DOSTLARA ARMAĞAN

(TUHFETÜ'L-İHVAN)

Bismillâhirrahmânirrahîm

[Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla]

Hamt, sayısız ve sınırsız sena o padişahlar padişahına olsun ki insanoğlunu yaratılmışların diğerleri üzerine ayrıntılı ve saygı değer yarattı. Şöyle ki Kur'an-ı Kadim'de[1] {وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي اٰدَمَ} [Andolsun biz insanoğlunu şerefli kıldık.] diye buyurdu. Yüz binlerce şükür ve hamt o, insanları, cinleri yaratan ve türlerin hepsine rızık veren Hak Teâlâ hazretine olsun ki iman tacını başımıza giydirdi ve İslam kaftanını lütfunun kemalinden sırtımıza giydirdi. Bizi ümmetlerin hayırlısı Muhammet ümmetinden yaptı.

Beyit

{فَشُكْرًا لِلّٰهِ فَشُكْرًا عَلَى ذَالِكَ اَلنِعَمِ اَلْحَمْدُلِلّٰهِ }

[Bu nimetler için Allah'a şükür, ona hamdolsun.]

Binlerce tahiyat, unvan, salavat çağrısı, temiz, iyi ve güzel işler; o saadet kaynağı, varlıkların mefahiri, mahşer meydanında asilerin şefaatçisi, peygamberlerin gönlünün ışığı, ermişlerin gözünün nuru, velilerin padişahı, yüce, günahlardan arındırılmış, rehber ve seçkin Muhammet Mustafa (s.a.v.) hazretinin kutsal ruhuna, nurlu ravzasına ve güzel kokulu mezarına {بِالْغُدُوِّوَالْاٰصَالِ} [sabah akşam] olsun ki bütün peygamberlerin önderidir. Bütün asilerin ve günahkârların şefaatçisidir. Âlemlere rahmet ve günahkârlara şefaatçidir. Binlerce selam, sena, Allah'tan uzun ömür, onun ailesi ve sahabeleri üzerine olsun.

---

[1] İsra, 70.

Peygamber (a.s.) onları parlak yıldızlara benzetmiştir. Nitekim resul hazreti: "Benim dostlarım yıldızlar gibidir, hangisini örnek alıp ona uyarsanız doğru yolu bulursunuz." buyurdu. Onların her biri dini öğrenme vesilelerinin kahyası, dini doğru bilenlerin kendisine uyulacak olanları, dine canlılık veren İslam'ın ilk dört halifesi [Hz. Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali]dir. (Allah'ın rızası onların hepsinin üzerine olsun.)

{اَمَّابَعدُ صَلَّىاللّٰه عَلَى مُحَمَّدِ الطّٰاهرِين اْلطَّيِبِينَ} [Allah, Muhammet ve onun temiz, pak ehlibeytine salat etsin.] Yani Allah Teâlâ hazretine hamt ve sena edip, peygamberler mehteri ve iki cihanın övüncü Muhammet Mustafa hazretine (a.s.m.) salavat getirip; onun ailesine, sahabelerine selam ve tahiyat edip, peygamberlerden, velilerden, alimlerden ve erdemli kimselerden yardım istedikten sonra İslam padişahına dua etmek vacip oldu. Ondan sonra kitabı yazma sebebine başlayalım:

Fudayl bin İyad (Allah ona rahmet etsin.)'dan nakledilmiştir ki: Bana dense ki senin bir duan makbuldür. O duayı İslam padişahı için ederdim. Çünkü onların iyi olması âlemin iyi olmasıdır. Onların bozulması cihanın bozulmasıdır. Duaların en iyisi, âlemin sultanına hayır duası etmektir. Çünkü bunlar zıllullahtır. Yani Allah Teâlâ'nın gölgeleridir. Şimdi, âlimler (Allah onlara rahmet etsin.) bu gölgeyi yorumlamışlar ve demişler ki gölge, cisim olunca olur. Hak Teâlâ hazreti bizzat kendisi cisimleri ve eşyanın hepsini yaratıcıdır. Cisimden, cesetten münezzehtir. Kendisi nasıl cisim olsun. Cisim olmayınca gölge nasıl var olsun. Burada "gölge" dinlenmekten edattır. Mesela, bir kimse güneş ısısından incinse gölgeye sığınır ki o güneş zahmetinden orada dinlensin, rahat etsin. Bu da böyledir. Bir mazlum, bir zalimden incinse o zalimin zulmünden ve onun elinden Allah Teâlâ hazretine sığınır. Hak Teâlâ'ya ulaşmaya takati yetmez. Zira dünyada ona ulaşmak imkânsızdır. Ondan sonra mazlum hayran ve aciz kalır. Sonra Hak Teâlâ azametiyle o mazlumu kendi gölgesine gönderir. Güya Allah Teâlâ cömertliğinin olgunluğundan der ki:

– Ey kulum, eğer dünyada bana ulaşmak imkânsızsa benim gölgeme ulaşmak imkânsız değil. Şimdi benim gölgeme var ki sultan zamandır. Benim sayemde o zalimin zulmünden kurtulup rahat

olup dinlenesin. Yarın kıyamet gününde senin hakkını zalimden alıvereyim. Seni arş gölgesine getireyim ve seni cennete koyayım. Sana cemalimi göstermeyi uygun bulayım. Ebedî rahata ve sonsuz saadete ulaşasın.

Sonra alimler bu dinlenmeye "gölge" diye ad verdiler lakin böyle değildir. "Es-sultanu zıllu'llahi fi'l-arz" demektir. Yani Allah Teâlâ'nın yerinde sultan Allah'ın gölgesi olmaktan murat, şu cismin gölgesi olduğu gibi olsun haşa ve kella ki öyle olsun, öyle değil. Bu şimdi geçen yorumla ve bu manayla Tanrı Teâlâ, İslam sultanının gölgesi oldu.Başka manayla değil. Özellikle o gölge şimdiki zamanda cihanın sultan oğlu, toprak ve çamurun özü, padişahların neslinden, dünyadakilerin yardımcısı, darda kalmışların, mazlumların sığınağı Murat Han oğlu Sultan Bayezit. Allah onun saltanatını bela ve musibetlerden korusun. Düşmanlarını her daim kahretsin. Tâhâ ve Rahmân surelerinin hatırına Allah onun ömrünü uzatsın. Zaman son buluncaya dek onun hükümranlığını ebet müddet kılsın. Şerefli zatını tahtında ve saltanatında, memleketin idaresinde baki ve daim etsin. Mübarek gölgesini Müslümanların üzerinden gidermesin. Yüce ilmini âlem içinde yükseltsin. Devletini, büyüklüğünü ve fırsatını çok etsin. Dostlarını sevinçli, düşmanlarını aşağılanmış ve yenilmiş ediversin. Ey mülkün cebbarı[2], ey kullarını bağışlayan padişah ve ey yaratan Allah, seçilmiş Muhammet'in hakkı için bu duayı kabul et. (Ey âlemlerin İlah'ı. Ey âlemlerin Rabb'i, kabul et.)

Ey kardeşlerim ve ey din yolunda yoldaşlarım, Hak Teâlâ sizi iki cihanda saadetlendirsin ve bu kitapta bulunan nasihatlerle amel etmek için size tevfik versin ve hepinize Allah Teâlâ ihsan edip doğru yolu nasip etsin.

Kitabı yazma sebebi ve hitabı satıra dökmenin gereği şudur: Bir gün bir mümin hacı aziz kardeşi ve din yolunda yoldaşlardan biri, bu kıymetsiz bendeniz, cismi küçük kabahati büyük, ameli az, değersiz emeli çok, zavallı, asi ve eziyet eden kuldan rica etti ki Müslümanlar, kardeşler için ve ben günahkâr kul için bir kitap olsa onu daima

[2] Cebbar: "Dilediğini cebir (zorlama) yoluyle yapan, kayıtsız şartsız herkese cebredecek güçte olan, hiç kimse tarafından kendisine cebir olunamayan" anlamında Allah'ın en güzel isimlerindendir.

okusam. Size dua etsem ama bunun içinde Allah Teâlâ hazretinin ululuğu, büyüklüğü, yüceliği, acayip hikmetleri, şaşılacak kudretleri ve ahiret kudretleriyle cennet ve cehennemin özellikleri, birçok şaşılacak nasihat ve garip hikâyelerle işitilmedik olaylara, din ile ve şeriatle ilgili şeyler olsa. Her dem bunları okuyarak ve bunları mütalaa ederek bu günah denizine batmış ve günahlar kiriyle kederlenip paslanmış gönlüme onunla cila vursam. Böylece bu katı gönlümün üzüntüsü, gaflet rengi ve pası gidip cilalansın, temizlensin. Ola ki Allah'ın lütuflarına ve İlahî nurlara imkân versin, dedi.

Böylece o kardeşin sözünü şu benzetmeye uygun buldum: Tahkik[3] ehli demişlerdir ki gönül, parlak ve temiz bir aynaya benzer. Kötü huylar ve günahlar, aynadaki karanlığa, kire ve pasa benzer. Kur'an'ı mahzun ve tanık eder. Ayrıca ne zaman bir günah işlersen o günah, gönül aynasında kara bir ben olur, demişlerdir. Bu günahtan sonra tövbe ve istiğfar eder, iyi ve güzel bir iş yaparsan o kara beni ve rengi giderip aynayı cilalamış olursun. Ayna tekrar temiz ve parlak olur. Tecelli nurlarına uygun olur. Hikmet çeşmeleri ortaya çıkar. Nitekim o cihanın övüncü, insanların yardımcısı, suçluların ve asilerin şefaatçisi peygamber hazreti (s.a.v.) {أَتْبِعِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا} buyurur. Yani ne zaman bir kabahat ve bir günah işlersen bunun ardından bir iyilik ve bir sevap işle ki o iyilik o kabahati mahvetsin, yıkayıp gidersin. Eğer o günahtan sonra iyilik yapmayıp belki bir günah daha işlersen günah işlemek sana âdet ve huy olur. Öyle ki hiç taate ve ibadete meyletmezsin. Böylece her günah işledikçe ayna bir nokta kadar kararır, renk tutar, paslanır, kirlenir. Gönül aynası tamamen kapkara olur. Böyle olunca o aynaya cila vurmak, onu parlatmak zor olur. Belki tekrar açılması mümkün olmaz. Öyleyse gönül aynası tamamen kararmadan bunun tedbirini almak gerekir. Tövbe, istiğfar ve iyilik parlatıcısıyla onu cilala ve parlat ki sevilenin görünmesini mümkün kılsın. Çünkü Hak Teâlâ günde yetmiş kez mümin kullarının gönlüne bakar. Eğer bu hâlde bırakacak olursan aynanın tamamı renk tutar, paslanır ve kararır. Asla işe güce yaramaz olur, görünmez ve hiçbir şeyi göstermez. Belki bir parça de-

[3] Tahkik: 1. Bir şeyin ne olduğunu, doğru olup olmadığını anlamak için yapılan araştırma, soruşturma, 2. Hakk'a ermek ve hakikati bulmak için gayret sarfedip Hakk'ı âlemde müşahede eden ve İlahî hakikate erişen kimseler.

mir olur. Bunda ne görünsün. Allah'a sığınırız. O zaman bunlardan olursun ki Hak Teâlâ Kur'an'da bunlar hakkında[4] {كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ} [Hayır hayır! Doğrusu onların kazanmakta oldukları kalplerini paslandırmıştır.] buyurur.

Sonra o aziz kardeş ve ahiret yolunda yoldaş olan kimseyken çok ısrar etti. Hak sözlere ihtiyaç gösterdi ve derdine derman istedi. Bazı mümin kardeşleri de şefaatçi edindi. Hepsi bu söze talip ve istekli oldular. Sonra bu zayıf ve çelimsiz duacıdan dilekte bulundular. Lütuf ve iyilikle tefsirlerden, Allah'ın birliğinden, velilerin menkıbelerinden, onların kerametinden, işlerinden ve durumlarından bir kitap toplamamı istediler. Böylece Hak Teâlâ hazretinin kudretinin olgunluğundan ve şaşırtıcı hikmetinden zerre miktarı kadarı açıklansın. Bunu isteyen dostlara ve sadık âşıklara, zevk ve şevk versin. Onlara bir kitapçık olsun. Bunun sebebiyle dine, şeriate ve hakka yönelmeler daha çok olsun. Onların himmetlerini ve doğruluklarını yeterli görünce Allah Teâlâ'nın erdemine ve lütfuna sığınıp peygamberlerden, velilerden, şeyhlerden -Allah ona rahmet etsin.- Allah'ın himmetini isteyip bu kitaba başlamayı gerekli gördük. Dinlenmedik söz yok ve işitilmedik kelam yok. Böylece Hak Teâlâ'nın ilim denizinden şu kuşun burnuyla aldığı gibi birkaç damla aldım. Bir yere topladım ve adını TUHFETÜ'L-İHVAN [DOSTLARA ARMAĞAN] koydum. Türlü taatten, ibadetten, acayipten, duyulmamış olaylardan, arştan, kürsiden, levhten, kalemden, göklerden, yerlerden, cennetten, cehennemden, kıyametin hâllerinden, sırattan ve mizandan kitaplarda gördüğüm gibi beyan edip söyledim. Umulur ki bu kitabı düşünerek, anlayarak okuyanlar, bunu yazarak çoğaltanlar, okuyanlar ve doğruluk aşkıyla dinleyip işitenler; bu kitabı toplayan değersiz kulunuzu ve bu kitabı yazanı da dualarında ansınlar. Kitabın başlangıcında bunlara bağışlayıp sevaba girsinler.

Beyit
İlahi rahmet itsün ana Allah
Okuya biz zaife hamdülillah

[Allah ona rahmet etsin. Biz zayıfa elhamdülillah okusun.]

[4] Mutaffifîn, 14.

O Fatiha suresi sebebiyle ve azizlerin mübarek nefesleriyle -Hak Teâlâ cömert ve merhametli padişahtır- bu suçlu asiye rahmet etsin. Bu kitabı da hayırla mübareklikle bitirsin. -Allah izin verirse- Böylece okuyanlar rağbet etsin, gönüllerde beğenilsin, dillerde anılsın ve illerde meşhur olsun. Çünkü birçok kitaplardan, latif sözlerden ince nükteler ve şaşılacak hikâyeler alıp beyan ettik. Mümin kardeşlerine bir armağan ve bir yadigâr bıraktık ki bunu okuyan canlar sevinir, gönüller kıvanır, gözler yaşarır, yürekler coşar, âşıklar ve talipler coşar. Allah Teâlâ hazretine taat ve ibadet etme isteği daha çok olur. Dünyadan yüz çevirip ahirete rağbet daha fazla olur.

Ama önce uğur sayarak ve edebe uyarak yani mübareklik için bir hadis söyleyelim. O, hastanın şifası, çaresizlerin candan dostu, sefa suffasının padişahı ve vefa kubbesinin ayı Muhammet Mustafa (s.a.v.)'dır. O, lafzının meyvesinden ve kelamının şekerinden {مَنْ قَضَى الأَخِيهِ الْمُسْلِمِ حَاجَةً قَضَى اللهُ لَهُ سَبْعِينَ حَاجَةً} buyurur. Yani herhangi bir kimse, bir Müslüman kardeşinin dünyevi veya uhrevi bir hacetini karşılarsa Hak Teâlâ hazreti de onun dünyada veya ahirette yetmiş türlü hacetini karşılar.

Bu sebeple bu hadise dayanıp o dostun isteğini yerine getirmek için bu kitaba başlayıp onu destekledik. Yoksa bizim söz söyleyecek veya kitap yazacak derecemiz yoktu. Şimdi yukarıda özür beyan ettik. {اَلْعُذْرُ عِنْدَهُ كِرَام النَّاس} [Özür, insanların onurudur.] demişlerdir. Böylece azizler, kendi cömertliklerinden bu özrümüzü kabul edip bu küstahlığımızı mazur görüp affetsinler. Sözlerinde, terkibinde veya anlamında eksiklik olursa lütfedip düzeltsinler, güzel karşılık ve çok sevap versinler.

Bu kitabı sekiz cennet gibi sekiz bölüm hâlinde düzenledik:

Birinci bölüm arş, kürsi, levh, kalem ve Allah'a yakın meleklerin özelliklerini beyan eder.

İkinci bölüm gökleri, cennetleri ve bu ikisinin özelliklerini beyan eder.

Üçüncü bölüm cehennem ve onun türlü türlü azaplarını; yerleri ve yer altındaki öküzü, balığı beyan eder.

Dördüncü bölüm Allah Teâlâ hazretinin birliğini, imanı ve İslam'ı beyan eder.

KİŞİ VE ESER ADLARI

Abdullah bin Mübarek: Tebeü't-tâbiînin ileri gelenlerinden, muhaddis, zahit ve fakih

Abdullah bin Ömer: Hz. Ömer'in oğlu, en çok hadis rivayet eden, en çok fetva veren yedi sahabiden biri.

Âdem (peygamber): Semavi kitaplara göre ilk insan ve ilk peygamber

Ahmet: "Çok övülmüş kimse" anlamında Hz. Muhammet'in isimlerinden biri

Ali: (bkz. Ali Mürteza)

Ali bin Ebu Talip: Hz. Muhammet'in amcası Ebu Talip'in oğlu ve damadı dördüncü halife Hz. Ali (krş. Ali Mürteza)

Ali Mürteza: Hz. Peygamberin damadı, dört büyük halifeden biri

Asaf: Süleyman peygamberin veziri

Ayişe: Hz. Ebu Bekir'in kızı ve Hz. Muhammet'in hanımı

Azer Bütirişe: İbrahim peygamberin babası (?)

Belam Baura: Tevrat ve İslâmî kaynaklarda, önceleri iyi bir mümin iken daha sonra Hz. Mûsâ ve kavmi aleyhine hile tertiplediği için cezalandırıldığı rivayet edilen kişi

Beşir: Yakup peygamberin kölesinin oğlu

Bilal: (bk. Bilal-i Habeşî)

Bilal-i Habeşî: Hz. Peygamberin ilk müezzini olan sahabi

Bosıtanü'l-Arifin: (e.a.) Ebü'l-Leys es-Semerkandî'nin ibadet, züht ve ahlaka dair eseri

Cabir: (bk. Cabir bin Abdullah)

Cabir bin Abdullah: En çok hadis rivayet eden sahabilerden biri

Cafer bin Muhammet: İlk sufilerin menkıbelerini toplayıp yazması ve rivayet etmesiyle tanınan mutasavvıf

Cüneyd-i Bağdadi: İlk devir sufiliğinin en güçlü temsilcilerinden meşhur sufi

Dahhak: Hadis ravisi ve tarihçi

Davut (peygamber): İsrailoğullarına gönderilen ve kendisine Zebur verilen peygamber

Ebu Aliyyi Dekkaki: Nîsâbur sufilerinden bir hatip

Ebu Bekir: (bk. Ebu Bekir Sıddik)

Ebu Bekir Sıddik: "Çok samimi, çok sadık" anlamındaki lakabı Peygamberimiz tarafından verilen, ilk Müslümanlardan, ilk halife

Ebu Cehil: Asıl adı Amr olup İslam'a düşmanlığı sebebiyle bu lakap Peygamberimiz tarafından verilmiştir.

Ebu Derda: Dımışk kadılığı ve Kur'an-ı Kerim muallimliği yapan sahabi

Ebu Hureyre: Çok hadis rivayet etmesiyle tanınan sahabi

Ebu Said: (bk. Ebu Said Harraz)

Ebu Said Harraz: Fena ve beka nazariyesinin kurucusu olarak bilinen mutasavvıf

Ebu Said Hudri: Çok hadis rivayet eden yedi sahabiden biri

KAYNAKLAR

Ayverdi, İlhan (2006). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük,* 3 cilt, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

Baalbaki, Rohi (1995). *Al-Mawrid Kamus Arabi-İngilizi* (Seventh Edition), Beirut-Lebanon: Dar El-İlm Lilmalayın.

Caferoğlu, Ahmet (1968). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü,* İstanbul.

Çağbayır, Yaşar (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük,* 5 Cilt, İstanbul.

Devellioğlu, Ferit (1982). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat,* Ankara: Aydın Kitabevi

Dilçin, Cem (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü,* Ankara: TDK Yay.

Divanü Lûgat-it-Türk Dizini IV, (Çeviren Besim Atalay) (1986). TDK Yay.: 524, Ankara.

Ergin, Muharrem (1963). *Dede Korkut Kitabı II İndeks-Gramer,* Ankara.

Eyuboğlu, İsmet Zeki (1991). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü,* İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Gülensoy, Tuncer (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü,* 2 cilt, Ankara: TDK Yay.: 911.

Kanar, Mehmet (2003). *Örnekli Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,* İstanbul: Derin Yayınları.

Karahisarlı Mustafa b. Şemseddin (1324). *Ahterî-i Kebir,* İstanbul.

Kayasandık, Ahmet (2011). Âdâb-ı Makâl Metin-Dil Özellikleri-Dizin, Konya: Aybil Yay.

Kayasandık, Ahmet (2018). Tuhfetü'l-İhvân 1 (Dil Özellikleri – Metin - Tıpkıbasım Örnekleri), Konya: Palet Yayınları.

Kayasandık, Ahmet (2018). Tuhfetü'l-İhvân 2 (Dizinler), Konya: Palet Yayınları.

Muallim Nâci (1995). *Lûgat-ı Nâci,* İstanbul: Çağrı Yay.

Muhammed Fuad Abdulbaki (1992). *El-Mu'cemü'l-Müfehres Li-Elfazı'l-Kur'anü'l-Kerîm,* Kahire.

Olgun, İ. - Cemşit Drahşan (1984). *Farsça-Türkçe Sözlük,* Ankara: Elhan Kitabevi.

Parlatır, İsmail (2006). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,* Ankara: Yargı Yayınevi.

Sarı, Mevlüt (1982). *El-Mevarid Arapça-Türkçe Lûgat,* İstanbul: Bahar Yayınları.

Şemsettin Sami (1308). *Kâmûsu'l- A'lâm,* İstanbul.

Şemsettin Sami (1317). *Kâmûs-ı Türkî,* İstanbul.

Türk Dil Kurumu (1963-1977). *Tarama Sözlüğü I-VIII,* Ankara: TDK Yay.
Türk Dil Kurumu (1983). *Yeni Tarama Sözlüğü,* Ankara: TDK Yay.
Türk Dil Kurumu (1993). *Derleme Sözlüğü,* Ankara: TDK Yay.
Türk Dil Kurumu (1998). *Türkçe Sözlük,* Ankara: TDK Yay.
Türk Dil Kurumu (2005). *Yazım Kılavuzu,* (24. Baskı), Ankara: TDK Yay.
Türkiye Diyanet Vakfı (1988-2014). *İslam Ansiklopedisi,* 44 cilt, İstanbul.
Türkiye Gazetesi (ty.). *İslam Âlimleri Ansiklopedisi,* 18 cilt, İstanbul.
Uludağ, Süleyman (2002). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü,* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
Ünver, İsmail (2008). Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler, *Turkish Studies,* Volume 3, s. 1-46.